TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN
100. YILI ANISINA

TARİHTE TÜRKLER VE MOĞOLLAR

EDİTÖR: KÜRŞAT YILDIRIM

BİLGEOĞUZ

İLTERİŞ VAKFI

TARİHTE TÜRKLER VE MOĞOLLAR

EDİTÖR: KÜRŞAT YILDIRIM

BİLGEOĞUZ

TARİHTE TÜRKLER VE MOĞOLLAR

Editör: Kürşat Yıldırım

Yayın No: 1551

Genel Yayın Yönetmeni	Oğuzhan Cengiz
Genel Koordinatör	Mustafa Erdem Cengiz
Editör	Kürşat Yıldırım
Kapak Tasarım	Çelik Yamançelik
Mizanpaj	Mehmet İlhan Kaya
ISBN	978-625-6359-95-6
Yayıncı Sertifika No	40518
Baskı Tarihi	1. baskı, İstanbul, 2023
Matbaa Sertifika No	45501
Baskı Cilt	Lord Matbaacılık *Davutpaşa Emintaş Matbaacılar Sitesi No: 101/430 Topkapı-İstanbul*

BİLGEOĞUZ

Alemdar Mah. Molla Fenari Sk. 35/B
34110 Cağaloğlu-İstanbul
(0212) 527 33 65
(0212) 527 33 64 (Faks)
www.bilgeoguz.com
www.milletkitabevi.com
bilgekitap@gmail.com
(0553) 129 86 86
bilgeoguzyayinlari
bilgeoguzkitap
bilgeoguzkitap

Bu kitabın yayın hakkı, yazarıyla yapılan sözleşme gereği Bilgeoğuz Yayınları'na aittir. **Kitabın hukuki sorumluluğu yazarına aittir. Kitapta yer alan fikir ve önermeler yayınevine yasal bir sorumluluk doğurmaz.** Kaynak gösterilmeden kitaptan alıntı yapılamaz. Yazarın yazılı izni olmaksızın radyo ve televizyona uyarlanamaz. Oyun, CD ya da manyetik bant haline getirilemez, fotokopi ya da herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz.

TÜRK DİL KURUMU YAZIT BİLİMİ BİLİM VE UYGULAMA KOLU

CENGİZ ALYILMAZ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Ardımdan vuranlar yüzüme güler,
Kestiği az gibi parçalar böler,
Herkes kılıcını boynumda biler,
Başımı meydana koydum koyalı.
Sefil Selimî

• Giriş: Atatürk'ün Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu ile İlgisi Üzerine:

Gazi Mustafa Kemal, Türk diliyle ilgili bilimsel çalışmalar yapmak üzere Türk Dili Tetkik Cemiyetinin (TDTC) kuruluşuna öncülük ederek Cemiyetin, 12 Temmuz 1932'de kurulmasını sağlamıştır. 1934'te yapılan kurultayda Cemiyetin adı, "Türk Dili Araştırma Kurumu"; 1936'daki kurultayda ise "Türk Dil Kurumu" olarak değiştirilmiştir. Türk Dil Kurumunun Kurucu Başkanı ATATÜRK, 12 Temmuz 1932 tarihinden itibaren ölünceye dek Türk Dil Kurumu ile yakından ilgilenmiş; Kurumun çalışmalarını takip etmiş; Kuruma uyarı ve önerilerde bulunmuştur (TDK, 2023, s. 15).[20]

ATATÜRK, Türk Dil Kurumunun kuruluşuna vesile olduğu gibi Türk Tarih Kurumunun kuruluşuna da vesile olmuş; Kurumun birçok faaliyetine katılmış; Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni tarih anlayışının belirlenmesinde ve tarih araştırmalarının geleceğiyle ilgili alınan kararlarda önemli rol oynamıştır.

Türk Tarih Kurumunun resmî internet sitesinde ATATÜRK'ün Türk Tarih Kurumunun kuruluşu ve faaliyetleriyle ilgisi hakkında şu bilgilere yer verilmiştir:

20 Konu ile ilgili pek çok eser yazılmıştır. Ana hatlarıyla bilgi edinmek için bk. Korkmaz, 1992; Alyılmaz, 2000, s. 12-16; Alyılmaz, 2005, s. 81-83; Zülfikar, 2021.

Foto 1: Atatürk, 04.01.1933 tarihinde Türk Dili Tetkik Cemiyetinde yapılan toplantıya başkanlık ederken (Foto: Cemal Işıksel; Fotoğraftaki kişiler: Toplantıya katılanlar (soldan sağa): Besim Atalay, Hasan Ali Yücel, Celal Sahir Erozan, Ahmet Cevat Emre, Dr. Reşit Galip, Atatürk, Afet İnan, Ruşen Eşref Ünaydın, İbrahim Necmi Dilmen, Hamit Zübeyir Koşay ve Dr. Ragıp Hulusi Özdem)[21]

Türk Tarih Kurumu, ülkemizde bizzat Atatürk'ün direktifleriyle kurulan kurumların başında gelmektedir. Atatürk, özellikle Avrupa devletlerinin ders kitaplarında yer alan Türkler hakkındaki olumsuz iddialara ve "barbar" deyimi kullanılarak bir istilacı kavim şeklinde gösterilmelerine karşılık, bunun böyle olmadığının, cihan tarihinde en eski çağlardan beri hakiki yerinin ne olduğunun ve medeniyete ne gibi hizmetlerinin bulunduğunun araştırılması gerektiğine inanmaktaydı. İşte bu sebeple, 28 Nisan 1930 tarihinde, Atatürk'ün de bizzat katıldığı Türk Ocaklarının VI. Kurultayı'nın son oturumunda, O'nun direktifleriyle, Âfet İnan tarafından 40 imzalı bir önerge sunulmuş ve "*Türk tarih ve medeniyetini ilmî surette tedkik etmek için hususî ve daimî bir heyetin teşkiline karar verilmesini ve bu heyetin azasını seçmek salahiyetinin Merkez heyetine bırakılmasını teklif ederiz*" denilmiştir.

Aynı gün Kurultay'da yapılan görüşme sonucunda Türk Ocakları Kanunu'na, 84. madde olarak "*Merkez Heyeti, Türk tarih ve medeniyetini ilmî surette tedkik ve tetebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir Türk Tarih Heyeti teşkil eder.*" şeklinde bir madde eklenmiştir. Bu karar çerçevesinde 16 üyeden oluşan bir "Türk Tarihi Tedkik Heyeti" teşkil edilmiş, heyet ilk toplantısını 4 Haziran 1930 tarihinde yapmış, Yönetim Kurulu ve diğer üyeleri seçmiştir. Yönetim Kurulu: Başkan Tevfik Bıyıklıoğlu, Başkanvekilleri Yusuf Akçura ve Samih Rıfat, Genel Sekreter Dr. Reşit Galip. Üyeler: Âfet İnan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hâmid Zübeyir Koşay, Halil Edhem, Ragıb Hulûsi, Reşid Safvet Atabinen, Zâkir Kadîrî, Sadri Maksudi Arsal, Mesaroş (Ankara Etnografya Müzesi uzmanı), Mükrimin Halil Yinanç,

21 (https://isteataturk.com/Kronolojik/Tarih/1933/1/4/Ataturk-Turk-Dil-Kurumu-toplantisina-baskanlik-ederken-04011933/1)

Vâsıf Çınar ve Yusuf Ziya Özer'den teşekkül etmiştir. Bu heyet, *Türk Tarihinin Ana Hatları* adıyla yaptığı ilk çalışmayı yayımlamıştır.

29 Mart 1931 tarihinde Türk Ocakları'nın VII. Kurultay'ında kapatılma kararı alınınca, bu defa 15 Nisan 1931'de "Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti" adı ile yeniden teşkilatlanmış ve 1930'daki ilkeler temel alınarak faaliyetlerine devam etmiştir. Kurumun adı 1935 yılında "Türk Tarihi Araştırma Kurumu" olarak değiştirilmiş, daha sonra ise "Türk Tarih Kurumu"na çevrilmiştir.

Atatürk, hayatının son dönemlerine kadar Kurumun çalışmalarıyla yakından ilgilenmiş, birçok defa çalışma planını kendisi tespit etmiş ve birçok toplantıya bizzat katılmıştır. O'nun bu Kurum'a ve tarihe verdiği önem, 5 Eylül 1938'de düzenlediği vasiyetnâme ile İş Bankasındaki hisselerinin gelirinin yarısını Türk Tarih Kurumuna bağışlamasından anlaşılmaktadır. Nitekim Atatürk'ten sonra gelen bütün Cumhurbaşkanları da bir gelenek olarak Kurum'un koruyucu başkanları olmuştur. 25 Mayıs 1940'ta İçişleri Bakanlığı'nca onaylanan yeni cemiyetler kanununa göre yeniden düzenlenen tüzüğünün 2. maddesinde, Kurumun Reisicumhur İsmet İnönü'nün yüksek himayeleri altında bulunduğu hükmü yer almış, 3. maddesinde de, "*Maarif Vekili bu Kurum'un fahrî reisidir*" denilmiştir. Kurum, Bakanlar Kurulu'nun 21 Ekim 1940 tarih ve 2/14556 sayılı kararnamesiyle "Kamu Yararına Çalışan Dernekler" arasına alınmıştır. Türk Tarih Kurumu, tüzelkişiliğe sahip olarak, 7 Kasım 1982'de kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 134. maddesi ile kurulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bünyesine dâhil edilmiştir (https://www.ttk.gov.tr/tarihce/).

ATATÜRK, kuruluşlarına vesile olduğu Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun iş birliği ve dayanışma içinde çalışmalarını ve ileride akademilere dönüşmelerini arzu etmiş; İş Bankasındaki hisselerinin gelirinin yarısını Türk Dil Kurumuna yarısını ise Türk Tarih Kurumu'na bağışlamıştır:

> ... Başlarında kıymetli Maarif Vekilimiz bulunan Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumunun, her gün yeni hakiket ufukları açan, ciddî ve devamlı mesaisini takdirle yâd etmek isterim. Bu iki ulusal kurumun, tarihimizin ve dilimizin, karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründeki analıklarını, reddolunmaz ilmî belgelerle ortaya koydukça, yalnız Türk milleti için değil ve fakat bütün ilim âlemi için, dikkat ve intibahı çeken, kutsal bir vazife yapmakta olduklarını emniyetle söyleyebilirim. Tarih Kurumunun Alacahöyük'te yaptığı kazılar neticesinde meydana çıkardığı, beş bin yüz senelik maddî Türk tarih belgeleri cihan kültür tarihini yeni baştan tetkik ve tâmik ettirecek mahiyettedir. Birçok Avrupalı âlimin iştirakıyla toplanan son Dil Kurultayı'nın ışıklı neticelerini bizzat görmüş olmakla çok mutluyum. Bu ulusal kurumların az zaman içinde ulusal akademiler halini almasını temenni ederim. Bunun için çalışkan tarih ve dil âlimlerimizin dünya ilim alemince tanınacak orijinal eserlerini görmekle bahtiyar olmamızı dilerim (Mustafa Kemal ATATÜRK, 1936; Alyılmaz, 2000, s. 13.)[22].

22 Atatürk'ün Türk dili, Türk tarihi ve Türk dünyası ile ilgili olarak söylediği, yazdığı pek çok vecize bulunmaktadır. Konu hakkında bk. Alyılmaz, 2000, s. 12-16; Alyılmaz, S., 2005, s. 81-83.

ATATÜRK'ÜN VASİYETİ

Dolmabahçe : 5 - IX - 1938
Pazar ertesi

Malik olduğum bütün menkul ve hisse senetleri ile Çankayadaki menkul ve gayri menkul emvalimi C. H. Partisine aşağıdaki şartlarla, Terk ve vasiyet ediyorum:

1) Menkul ve hisse senetleri, şimdiki gibi, İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.

2) Her senenin nemadan, hanım hisseleri serefi mahfuz kalarak, yaşadıkları müddetçe, Makbule'ye aylıkta bin, Afete sekiz yüz, Sabiha Gökçen'e altı yüz, Ülkü'ye iki yüz lira ve Rukiye ile Nebile'ye şimdiki yüzer lira verilecektir.

3) S. Gökçen bir ev de alınabilecek ayrıca yüz verilecektir.

4) Makbulenin yaşadığı ev müddetçe Çankayada oturduğu ev de emrinde kalacaktır.

5) İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.

6) Her sene nemadan mütebaki miktar yarıya, Türk Tarih ve Dil Kurumlarına tahsis edilecektir.

K. Atatürk

Foto 2: Atatürk'ün kendi el yazısıyla yazmış olduğu vasiyetine ait metnin görüntüsü (Korkmaz, 1992, s. 245)

Foto 3: ATATÜRK, Türk Tarih Kurumunda yapılan bir toplantıya başkanlık ederken (Foto: https://www.ttk.gov.tr/arsiv/ataturk-fotograflari-koleksiyonu/)

ATATÜRK, hiç kuşku yoktur ki Türk Dil Kurumunu ve Türk Tarih Kurumunu dilin ve tarihin millî kimlik oluşturmadaki ve milletleri bir arada tutmadaki rolünü çok iyi bildiği için kurmuştur. O, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulurken, devletin kurum ve kuruluşları oluşturulurken ve bunların hedefleri belirlenirken Türk diline ve Türk tarihine ait kaynak eserlerden yararlanmayı ihmal etmemiş; belirtilen konularda yazdığı yazıları mümkün olduğunca bilimsel akademik veriler ışığında şekillendirmenin gayreti içinde olmuştur. Nitekim okumuş olduğu kitaplar, bu kitapların üzerlerinde işaretlemiş olduğu yerler, altını çizmiş olduğu kelimeler ve cümleler, kitaplardaki bazı cümlelerin yanlarına / üstlerine yazmış olduğu notlar, koyduğu işaretler onun Türk diliyle ve Türk tarihiyle ilgili kaynakları büyük titizlikle okuduğunu ve bunlardan yararlanmış olduğunu açıkça göstermektedir. Bunlardan bir iki örneği dikkatlere sunmak yararlı olacaktır:

ATATÜRK'ün II. Türk Kağanlığı Dönemi'nde yazılmış / dikilmiş olan Türk dilinin ve Türk tarihinin temel kaynaklarından Orhun Yazıtları'na büyük ilgi duyduğu, "*Nutuk*"[23] adlı eserini yazmadan önce Necip Asım (YAZIKSIZ) tarafından 1340 /1924 yılında yayımlanan "*Orhun Abideleri*" adlı eseri dikkatli bir şekilde okuduğu ve kendi eserini yazarken söz konusu kitaptan da yararlandığı bilinmektedir.[24]

23 ATATÜRK tarafından yazılan *Nutuk* adlı eserin yakın tarihimize ışık tutan en değerli eserlerin başında geldiğini belirtmek gerekir.

24 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Korkmaz, 1987, s. 243-256.

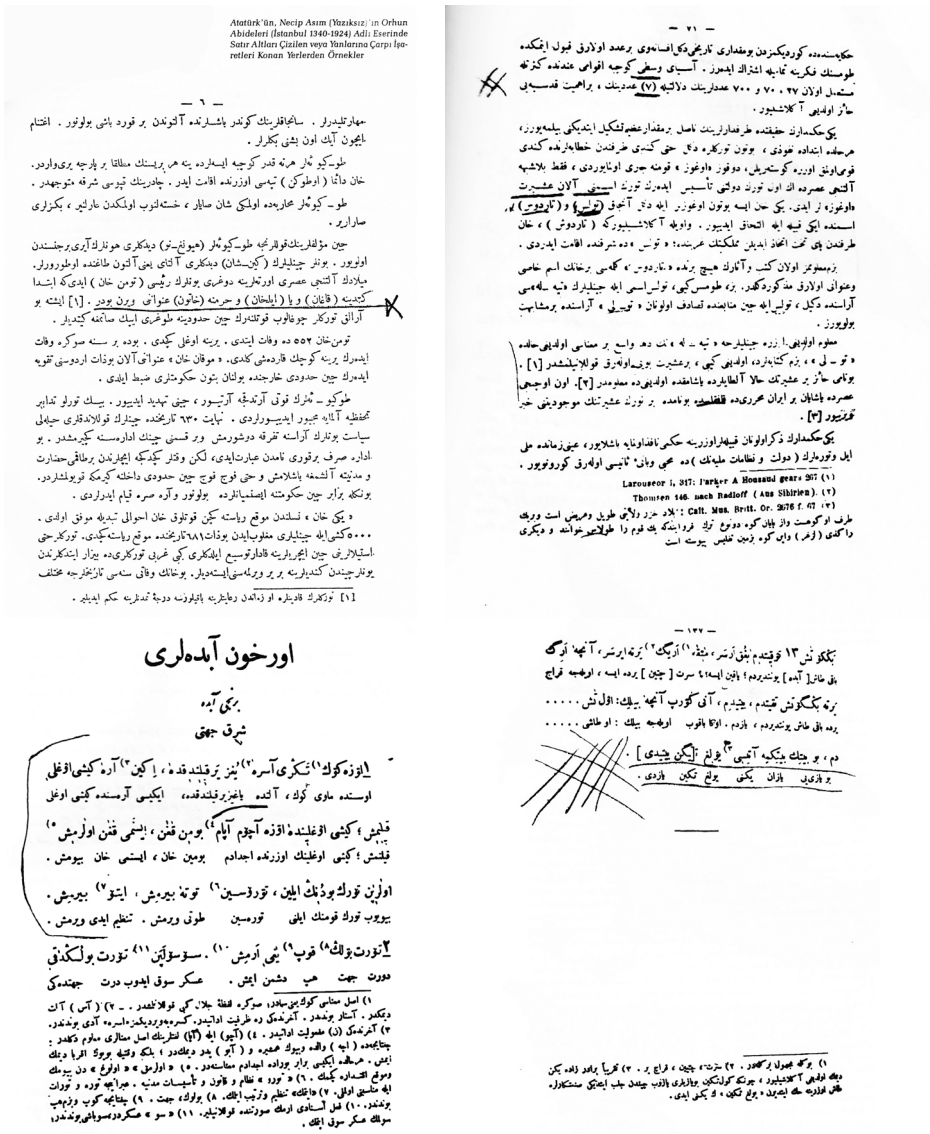

Foto 4, 5, 6, 7: ATATÜRK'ün "Orhun Abideleri" adlı kitabı okurken önemli görüp altını çizdiği veya işaretlediği cümleleri, paragrafları içeren bazı sayfaların görüntüleri
(Foto: Korkmaz, 1992, s. 456-459)

ATATÜRK'ün Türk tarihiyle ilgili olarak da yerli ve yabancı bilim adamları tarafından yazılmış bazı eserleri dikkatlice okuyup incelediği ve bunlardan yararlandığı da bilinmektedir. Türk tarihiyle ilgili en önemli eserlerden biri de Joseph DEGUIGNES tarafından yazılan *Histoire Générale des Huns, des Turcs, des Mogols, et des autres Tartares occidentaux, Avant et depuis J.C. Jusqu'a present* adlı eserdir. DEGUIGNES'nin belirtilen eseri, 1923 yılında Hüseyin Câhid [YALÇIN] tarafından Arap alfabesiyle Türkçeye çevrilmiştir (Alyıl-

maz, 2021, s. 9-10). ATATÜRK'ün, DEGUIGNES'nin eserini de dikkatlice okuduğu; sayfalardaki bazı cümlelerin yanlarına / üstlerine notlar yazdığı, önemli bulduğu yerlere işaretler koyduğu, bazı kelimelerin ve cümlelerin üstlerini veya altlarını çizdiği görülmektedir:

Foto 8, 9, 10: DEGUIGNES'nin kitabına ait görüntüler (Foto: Alyılmaz, 2021, s. 9-10);
Foto 11, 12, 13: ATATÜRK'ün DEGUIGNES'nin kitabını okurken önemli görüp üstünü ve altını çizdiği, yanına not düştüğü cümlelerin olduğu sayfaların görüntüsü (Foto: Korkmaz, 1992, s. 465-467)

ATATÜRK'ün tarih bilgisini, tarih anlayışını ve Türkçeyi kullanmadaki ustalığını onun "Hakikat Nerede?" başlıklı şiiri de açıkça gözler önüne sermektedir:

Hakikat Nerede?
Gafil, hangi üç asır, hangi on asır;
Tuna ezelden Türk diyarıdır.
Bilinen tarihler söylememiş bunu.

Kalkıyor örtüler, örtülen doğacak.
Dinleyin sesini doğan tarihin,
Aydınlıkta karartı, karartıda şafak.

Yalan tarihi gömüp, doğru tarihe gidin.
Asya'nın ortasında Oğuz oğulları,
Avrupa'nın Alpleri'nde Oğuz torunları,
Doğudan çıkan biz,
Nerde olsa, ne olsa kendimizi biliriz.

Türk, sadece bir milletin adı değil,
Türk, bütün adamların birliğidir.
Ey birbirine diş bileyen yığınlar,
Ey yığın yığın insan gafletleri
Yırtılsın gözlerdeki gafletten perde,
Dünya o zaman görecek hakikat nerede?
Hakikat nerede?

(Mustafa Kemal ATATÜRK; Alyılmaz, S., 2005, s. 83)

ATATÜRK'ün Türk diline ve Türk tarihine olan ilgisini, bilgisini ve birikimini yansıtan yukarıda dikkatlere sunulan bilgi ve belgelerden sonra Türk Dil Kurumu bünyesinde faaliyet gösteren kollar, komisyonlar ve Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır:

• Türk Dil Kurumu Bünyesinde Faaliyet Gösteren Kollar ve Komisyonlar:

Türk Dil Kurumu, günümüzde (tıpkı Türk Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi ve Atatürk Kültür Merkezi gibi) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna bağlı olarak faaliyet göstermektedir. ATATÜRK'ün bağımsız bir akademiye dönüşmesini hedeflediği Türk Dil Kurumunun bünyesinde hâlen şu **kollar** bilimsel - akademik çalışmalar yapmaktadır:

Ağız Araştırmaları Bilim ve Uygulama Kolu,
Çağdaş Türk Yazı Dilleri Bilim ve Uygulama Kolu,
Dil Bilgisi ve Dil Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu,
Güncel Türkçe Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu,
Tarihî Türk Yazı Dilleri Bilim ve Uygulama Kolu,
Terim Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu,
Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Bilim ve Uygulama Kolu,
Türk Edebiyatları Bilim ve Uygulama Kolu,

Yayın Kolu,

Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu.

Türk Dil Kurumunda belirtilen kollar dışında Bilim Kurulu Üyeleri ve AYK / TDK Uzmanları'nın birlikte görev yaptıkları **komisyonlar** da bulunmaktadır. Söz konusu komisyonlar da şunlardır:

Etimolojik Sözlük Projesi Yürütme Komisyonu,

Etkinlik Değerlendirme Komisyonu,

Kütüphane ve Yazma Eserler Komisyonu,

Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü Komisyonu,

Osmanlı Türkçesi Sözlüğü Komisyonu,

Proje Değerlendirme Komisyonu,

Yazım Kılavuzu Komisyonu,

Yabancı Sözlere Karşılık Bulma Komisyonu.

• Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu:

Türk Dil Kurumu Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu, Türkiye'de yazıt bilimi alanındaki eksiklikleri gidermek, Türklerin yazı dili tarihine ve epigrafik eserlere ait bilgi, bulgu ve belgeleri araştırıp ortaya çıkararak yayımlamak ve söz konusu eserleri korumak amacıyla (Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın önerisiyle[25]) 2012 yılında kurulmuştur.

Türk Dil Kurumunun 664 sayılı Kanun Hükmü'nde Kararname'nin 10. maddesinde belirlenen görevleri uyarınca ve 31 Temmuz 2012 tarihli, 28370 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bilim Kurulu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik gereğince kurulan "Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu"nun "**kuruluş amaçları**" hazırlanan tüzükte şöyle belirlenmiştir:

Yazıt biliminin kapsamı içinde yer alan (her türlü dil ve alfabe ile yazılmış); Türk boy ve toplulukları tarafından farklı zamanlarda ve farklı mekânlarda vücuda getirilen yazılı eserleri ve diğer grafik dil ögelerini araştırıp incelemek,

Farklı disiplinler arasında iş birliği yaparak yazıtların envanterini çıkarıp yayımlamak,

Kongre, konferans, panel, sempozyum ve çalıştaylar düzenleyerek akademik ortamlarda ve toplumda yazıtlarla ilgili farkındalık bilinci oluşturmak ve geliştirmek,

Hazırlanacak projeler sayesinde yazıtlarla ilgili sorunları tespit etmek ve bu sorunlar için çözüm yolları üretmek,

Konuyla ilgili kurum ve kuruluşların temsilcileriyle ve bilim insanlarıyla iş birliği yaparak yurt içindeki ve yurt dışındaki yazıtların korunmasına yönelik çalışmalar yapmak.

---

25 Belirtilen kollardan Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Bilim ve Uygulama Kolu ile Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu, Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın önerisiyle kurulmuştur. Kuruluş öncesinde her iki kolun da çalışma prensipleri ve tüzükleri ALYILMAZ tarafından hazırlanarak Türk Dil Kurumuna sunulmuştur. Belirtilen iki kolun kurulmasında dönemin Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı'nın ve TDK Başkanı'nın ve TDK Bilim Kurulu Üyeleri'nin ciddi destekleri olmuştur.

"Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu"nun "**çalışma alanına giren konular**" ise şöyle belirlenmiştir:

Kaya üstü tasvirler ve damgalar,

(Kök)türk alfabesiyle yazılmış yazıtlar ve eserler,

Uygur alfabesiyle yazılmış yazıtlar ve eserler,

Arap alfabesiyle yazılmış yazıtlar ve eserler,

Diğer alfabelerle / yazı sistemleriyle yazılmış yazıtlar ve eserler.

Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda görev yapanlar:

Başkanlığını 2012-2022 yıllarında Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın yaptığı[26]; 2022 yılından bu yana da Prof. Dr. Osman MERT'in sürdürdüğü Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda farklı zamanlarda Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK, Prof. Dr. Funda KARA, Prof. Dr. Hatice ŞİRİN, Prof. Dr. Şeref BOYRAZ, Prof. Dr. Zeki KAYMAZ, Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ, Prof. Dr. Ahmet Kâzım ÜRÜN, Prof. Dr. Gülsüm Leyla UZUN üye olarak[27];

---

26 Dönemin TDK yönetimi tarafından 2018-2022 yılları arasında Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Üyeleri hak ettikleri değeri görmemiş; Kol toplantılarında kararı alınan birçok faaliyetin gerçekleştirilmesine "**bütçe yetersizliği**" gerekçe gösterilerek izin verilmemiştir. Buna karşın Kurum dışında yazıtlarla ilgili farklı kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen etkinliklere TDK tarafından ciddi destek sağlanmıştır. **Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ**, "***söz konusu uygulamanın Kol çalışmalarına zarar verdiğini, bu şartlarda görev yapmalarının mümkün olmadığı***"nı sözlü ve yazılı olarak ifade ettiği için **ALYILMAZ'ın Türk Dil Kurumundaki bütün görevleri (TDK Bilim Kurulu Üyesi, Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Başkanı, TDAY Belleten Dergisi Editörü, Orta Asya ve Kafkasya Masası Başkanı, Proje Değerlendirme Komisyonu Üyesi) dönemin Türk Dil Kurumu Başkanı tarafından 05.11.2022 tarihinde sonlandırılmıştır.** 11.04.2023 tarihinde Türk Dili Kurumu Başkanı değişmiş; onun yerine Yazıt Bilimi alanında çalışmalar yapan, TDK Bilim Kurulu Üyesi ve (ALYILMAZ'dan sonra) Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Başkanı olan Prof. Dr. Osman MERT atanmıştır. MERT'in Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda kararları alınan ancak "bütçe yetersizliği" gerekçe gösterilerek gerçekleştirilemeyen faaliyetlerin ve projelerin hayata geçirilmesini sağlaması en büyük arzumuzdur. Aksi durumda TDK bünyesinde Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nun bulunmasının hiçbir anlamı olmayacaktır. Nitekim bugün farklı ülkelerdeki Eski Türk Yazıtları'nın büyük bölümü açık alanlarda doğa, insan vd. faktörler yüzünden yok olma tehlikesiyle karşı karşıyayken, yazıtların içinde bulunduğu tarihî alanlar (tıpkı Moğolistan Cumhuriyeti'nde olduğu gibi) tarım arazisine çevrilirken veya yerleşime açılıp yok edilirken, en önemli yazıtlar depolara ve ilgileri olmayan müzelere taşınırken TDK Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Üyeleri'nin sessiz kalmaları, yurt içinde ve yurt dışında üzerlerine düşen görevleri yerine getir(e)memiş olmaları, söz konusu Kol'un varlığını anlamsız kılmaktadır.

27 Belirtilen Bilim Kurulu Üyeleri'nden Prof. Dr. Funda KARA, Prof. Dr. Hatice ŞİRİN, Prof. Dr. Şeref BOYRAZ, Prof. Dr. Ahmet Kâzım ÜRÜN, Prof. Dr. Gülsüm Leyla UZUN Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda kısa süre görev yapmışlardır. Birlikte görev yapmış olmanın mutluluğunu yaşadığım Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nun bütün üyelerine ve AYK / TDK uzmanlarına teşekkür ederim.

Uzm. Yaşar YILMAZ[28], Uzm. Uğur MANTU, Uzm. Yrd. Kadir UZUN ve Uzm. Yrd. Mustafa TIZLAK da uzman olarak görev yapmışlardır.

• Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda alınan kararlar:

Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu tarafından farklı tarihlerde yapılan toplantılarda aşağıda dikkatlere sunulan kararlar alınmıştır:

✓ Yazıtlarla ilgili çalışma yapan (alanında temayüz etmiş) bilim adamlarıyla, kurum ve kuruluşlarla irtibat kurularak yurt içindeki ve yurt dışındaki Türk yazıtlarıyla ilgili Türk Dil Kurumu bünyesinde ulusal ve uluslararası nitelikli **bilimsel araştırma ve inceleme projelerinin hazırlanması** sağlanmalıdır.

✓ Yazıtlarla ilgili çalışma yapan farklı disiplinlerdeki kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği sağlanarak uzman ekiplerle **yazıtların bulundukları bölgelerde kurtarma kazıları yapılmalı**; **yazıtların restorasyon ve konservasyon çalışmaları ile epigrafik ve fotogrametrik belgelemeleri**ne ağırlık verilmelidir.

✓ Yazıt bilimi alanında hazırlanan **eserlerin** (kitapların, tezlerin, atlasların, albümlerin, katalogların…) **basımı** gerçekleştirilmelidir.

✓ Yazıtlarla ilgili (eğitim, öğretim materyali olarak da kullanılabilecek nitelikteki) **belgesel filmler**in yapımı sağlanmalı; bu kapsamda hazırlanacak projeler desteklenmelidir.

✓ Yazıt bilimi alanında çalışma yapan **başka ülke vatandaşı bilim adamları**nın bilgilerinden, birikimlerinden ve deneyimlerinden yararlanmak amacıyla söz konusu bilim adamlarının belirli sürelerle Türk Dil Kurumu bünyesinde çalışmalarına / görevlendirilmelerine imkân sağlanmalıdır.

✓ Yazıt bilimi alanında **lisansüstü eğitim yapanlar / tez hazırlayanlar** verilecek **burslar**la desteklenmelidir.

✓ Türk Dil Kurumu bünyesinde **yazıtlarla ilgili görsel ve basılı arşiv** oluşturulmalı; **web sitesi** hazırlanmalıdır.

✓ Önemli görülen / ihtiyaç duyulan **yazıtların kalıpları alınarak muhafaza edilmeli**; söz konusu **yazıtların imitasyonlarının uygun mekânlara dikilmesi** sağlanmalıdır.

✓ Yazıtlarla ilgili **bilimsel araştırma inceleme gezileri** düzenlenmeli; söz konusu geziler sonucunda elde edilen bilgi, bulgu ve belgeler yapılacak bilimsel toplantılarla (konferans, panel, çalıştay, sempozyum, kongre) konunun uzmanlarıyla; medya organları aracılığıyla da kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

---

28 AYK / TDK uzmanlarından Uzm. Uğur MANTU, Uzm. Yrd. Kadir UZUN ve Uzm. Yrd. Mustafa TIZLAK çok kısa süre görev yapmışlardır. Uzm. Yaşar YILMAZ, duyarlı, titiz ve özverili çalışmalarıyla kurulduğu günden bugüne kadar Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'na ciddi katkı sağlamıştır. Kendilerine şahsım ve 2012-2022 yılları arasında birlikte görev yaptığım Bilim Kurulu Üyesi arkadaşlarım adına teşekkür ederim.

✓ Yazıtlarla ilgili **konferanslar**, **çalıştaylar**, **paneller**, **sempozyumlar**, **kongreler düzenlenmeli**; **sergiler** açılmalıdır.

✓ Yazıtlarla ilgili araştırma ve inceleme yapan bilim adamlarının çalışmaları (eserleri, projeleri vd.) her yıl Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu tarafından oluşturulacak bir jüri tarafından değerlendirilmeli; yazıt bilimi alanına yenilik getiren bilim adamlarına ve alana katkı sağlayan çalışmalara (eserlere, projelere vd.) ödül verilmelidir.

• Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu tarafından gerçekleştirilen faaliyetler:

Türk Dil Kurumu Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu tarafından pek çoğu "ilk" olma özelliği taşıyan ulusal ve uluslararası nitelikli 10 çalıştay gerçekleştirilmiş;[29] Kol'da görev yapan bilim insanları tarafından 50'den fazla konferans verilmiş; farklı bilimsel etkinliklerde pek çok bildiri sunulmuştur.

Foto 14: Dönemin Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Başkanı Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın Türk Dil Kurumunda "Yeni Bilgi ve Belgeler Işığında (Kök)türk Harfli Yazıtlar" konulu konferansı verirken çekilmiş bir görüntüsü[30]

29 Çalıştayların tamamına yakını 2012-2018 yılları arasında yapılmıştır. 2018-2022 yılları arasında kararları alınmasına rağmen çalıştayların gerçekleştirilememesinde dönemin TDK yöneticilerinin tavrı (keyfi uygulamaları) belirleyici olmuştur.

30 ALYILMAZ tarafından Türk Dil Kurumu Konferans Salonunda verilen konferans, büyük ilgi görmüş; benzer konferanslar ALYILMAZ ve bazı Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Üyeleri tarafından yurt içinde ve yurt dışında da gerçekleştirilmiştir. ALYILMAZ tarafından Eski Türk Yazıtları'nın tanıtımı amacıyla yurt içinde ve yurt dışında verilen konferanslara Türk Dil Kurumundan herhangi bir mad-

Bunlardan bir kısmını aşağıda dikkatlere sunmak konunun ilgilileri açısından yararlı olacaktır:

Türk Dil Kurumu ve Bitlis Eren Üniversitesinin iş birliği ile 05-08 Haziran 2014 tarihleri arasında Ahlat'ta "**Arap Harfli Yazıtlar ve Ahlat Mezar Taşları Çalıştayı**" düzenlenmiş; program çerçevesinde Van Gölü Havzası'nda bulunan Selçuklu Dönemi anıtları, yazıtları ve mimarlık eserlerinin de mevcut durumları epigrafik ve fotogrametrik yöntemlerle tespit edilmiştir.

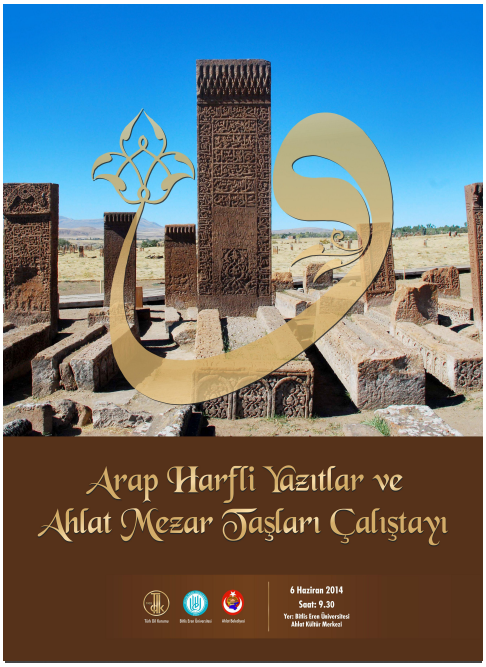

Foto 15: "Arap Harfli Yazıtlar ve Ahlat Mezar Taşları Çalıştayı"na ait afişin görüntüsü

Foto 16: Dönemin Bitlis Eren Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut DOĞRU çalıştayda açılış konuşmasını yaparken[31]

di destek sağlanmamıştır. Türk anıtlarıyla ve yazıtlarıyla ilgili olarak gerçekleştirilen bilimsel etkinlikler (özellikle de yazıtların bulundukları alanlarda çalışan bilim adamları tarafından verilen konferanslar, sunulan bildiriler) Eski Türk Yazıtları'nın tanıtımları ve korunmalarıyla ilgili akademik çevrede ve kamuoyunda ciddi anlamda bilinç ve farkındalık oluşturmaktadır. Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Üyeleri ve Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda görev yapan AYK / TDK Uzmanları başta olmak üzere bu alana ilgi duyan ve bilgisi olan Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu Üyeleri tarafından yurt içinde ve yurt dışında konferanslar verilmeli; bildiriler sunulmalı; Türk Dil Kurumu da söz konusu bilim adamlarını desteklemelidir.

31 "Arap Harfli Yazıtlar ve Ahlat Mezar Taşları Çalıştayı"nın düzenlenmesinde dönemin Bitlis Eren Üniversitesi Rektörü, (YÖK Denetleme Kurulu Üyesi) Prof. Dr. Mahmut DOĞRU'nun, Bitlis Eren Üniversitesi Rektörlüğü çalışanlarının büyük katkıları olmuştur. Kendilerine teşekkür ederim.

Foto 17: "Arap Harfli Yazıtlar ve Ahlat Mezar Taşları Çalıştayı"na katılan bilim adamlarının Ahlat'taki Selçuklu Mezarlığı'nda (Kadılar Mezarlığı'nda) çekilmiş bir görüntüsü

✓ Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu, 24-28 Haziran 2014 tarihlerinde V. Avrasya Üniversiteler Birliği'nin Moğolistan Cumhuriyeti'nde düzenlemiş olduğu toplantıya davet edilmiş; Moğolistan Millî Üniversitesi Türkoloji Merkezi ile iş birliği yapılarak Ulaanbaatar'da "**Moğolistan'daki Türk Yazıtları'nın Güncel Sorunları**" konulu bir toplantı; Nalayh'ta ve Höşöö Tsaídam'da ise alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Foto 18: Dönemin TDK Başkanı ve Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Üyeleri vd. Cengiz Han Havaalanında Moğol meslektaşları tarafından karşılanırken

Foto 19: Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ, TDK Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Üyeleri ile Avrasya Üniversiteler Birliği Üyeleri'ne Bilge Tonyukuk Yazıtları hakkında bilgi verirken

✓ Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu tarafından Türk Dil Kurumu ve Bursa Büyükşehir Belediyesi iş birliğinde 19-21 Kasım 2015 tarihinde Bursa'da "**Bursa'daki Arap Harfli Yazıtlar Çalışma Toplantısı**" düzenlenmiştir.

✓ Türk Dil Kurumu ve Kosova Cumhuriyeti Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi iş birliğinde", 30 bilim adamının katılımıyla 27 Nisan - 01 Mayıs 2016 tarihlerinde Priştine ve Prizren'de "**Milletlerarası Arap Harfli Yazıtlar ve Mezar Taşları Çalıştayı**" başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.[32]

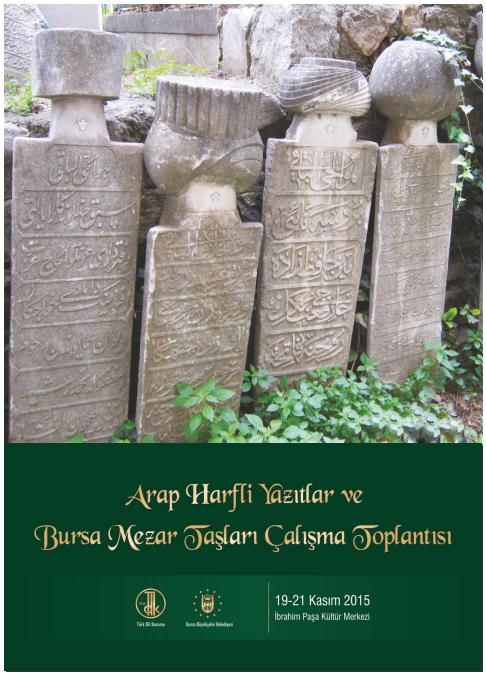

Foto 20: Bursa'daki "Arap Harfli Yazıtlar ve Bursa Mezar Taşları Çalışma Toplantısı"na ait afişin görüntüsü

Foto 21: "Milletlerarası Arap Harfli Mezar Taşları ve Yazıtlar Çalıştayı"na ait afişin görüntüsü

32 Kosova Cumhuriyeti'nde (Priştine ve Prizren'de) "Milletlerarası Arap Harfli Mezar Taşları ve Yazıtlar Çalıştayı"nın gerçekleşmesinde Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türkoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ergin JABLE'nin büyük katkıları olmuştur. JABLE, dil bilimi ağız bilimi, Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanlarında olduğu kadar yazıt bilimi alanında da önemli çalışmalar yapmış, eserler yazmış, yazıtların bulundukları bölgelerde (Kosova'da, Makedonya'da vd.) Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ başkanlığında gerçekleştirilen epigrafik ve fotogrametrik belgelemelere de (Alyılmaz, 2016, s. 56-93) katılmış bir bilim adamıdır. Türk Dil Kurumu Haberleşme Üyesi de olan Prof. Dr. Ergin JABLE'nin Türk dili, Türk kültürü, Türk anıtları ve yazıtlarıyla ilgili olarak Balkanlar'da gerçekleştirdiği çalışmalar her türlü takdirin üzerindedir. Kendisine çalışmalarından dolayı teşekkür ederim.

✓ Türk Dil Kurumu ve Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi iş birliğinde "**Milletlerarası (Kök)türk Harfli Yazıtlar ve Güncel Sorunları Kongresi**", 25- 29 Mayıs 2016 tarihleri arasında Bişkek'te ve Isık Göl'de başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiş; kongre bildirileri *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*'nin 42. sayısında yayımlanmıştır.

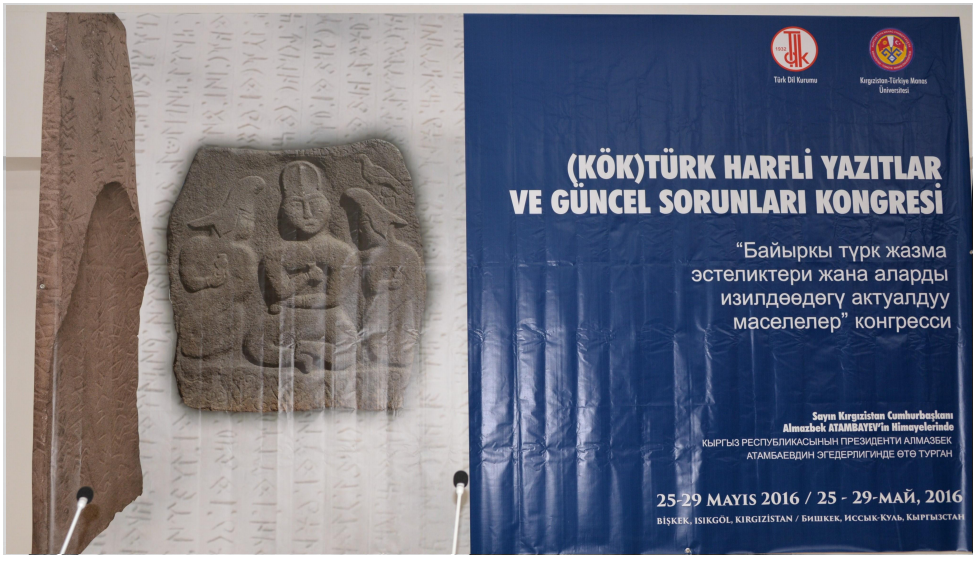

Foto 22: "Milletlerarası (Kök)türk Harfli Yazıtlar ve Güncel Sorunları Kongresi"nin afişinin görüntüsü

Foto 23: Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Üyeleri'nin Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi yöneticileri ve öğretim üyeleriyle yaptıkları toplantıdan bir görüntü

✓ 2020 yılının, Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri çerçevesinde UNESCO tarafından "Bilge Tonyukuk Yılı" olması kabul edilmiş; UNESCO Türkiye Millî Komisyonu[33], pandemi sebebiyle çoğu 2021 yılında icra edilen anma ve kutlama programlarına öncülük etmiş; Türk Dil Kurumu Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu da "**Bilge Tonyukuk Yılı Etkinlikleri**"nin (konferans, kongre, sempozyum, çalıştay) büyük bölümüne paydaş olarak katılmış; (dönemin) Kol Başkanı Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ tarafından Bilge Tonyukuk Yılı Anısı'na ***Bilge Tonyukuk Yazıtları*** (Ankara, 2021)[34] adlı bir kitap hazırlanmış; söz konusu kitap TDK tarafından prestij eseri olarak yayımlanmıştır.

Foto 24: Bilge Tonyukuk Yazıtları adlı kitabın Levent Alyap tarafından hazırlanmış olan kapağının görüntüsü

✓ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kürşat YILDIRIM'ın[35] öncülüğünde 2017 yılından beri uluslararası nitelikli "Türk - Moğol Tarih

33 UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Başkanı Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ'un 2020 yılının UNESCO tarafından "Bilge Tonyukuk Yılı" kabul edilmesinde rolü büyüktür. OĞUZ, Bilge Tonyukuk Yılı için başvururken Bilge Tonyukuk ve Bilge Tonyukuk Yazıtları'yla ilgili olarak dönemin TDK Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Başkanı Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın bilgilerine başvurmuş; ALYILMAZ da gerekli bilgi, bulgu, belge ve görüntüleri kendileriyle paylaşmıştır.

34 3000 adet basılan *Bilge Tonyukuk Yazıtları* adlı kitap bilim dünyasında ve kamuoyunda büyük ilgi görmüş ve kısa sürede tükenmiştir.

35 İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi olan ve birkaç dil bilen Prof. Dr. Kürşat YILDIRIM'ın Orta Asya ve Uzak Doğu'da yaşayan milletlerin, Türk boy ve

Çalıştayı"[36] düzenlenmektedir.[37] 2017, 2018, 2022 ve 2023 yıllarında son derece başarılı bir şekilde gerçekleştirilen; bilim dünyasında ve kamuoyunda yakından takip edilen "Türk - Moğol Tarih Çalıştayı"na TDK Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu da davet edilmiş; (dönemin Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Başkanı) Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ, düzenlenen bütün çalıştaylara katılarak Eski Türk Yazıtları, Yazıt Bilimi vd. ile ilgili bildiriler sunmuş; Moğolistan'da gerçekleştirilen çalıştaylar sonrasında çalıştaya katılan diğer bilim adamlarıyla[38] birlikte Türk anıtlarının ve yazıtlarının bulundukları bölgelerde yüzey araştırmaları yapmıştır.

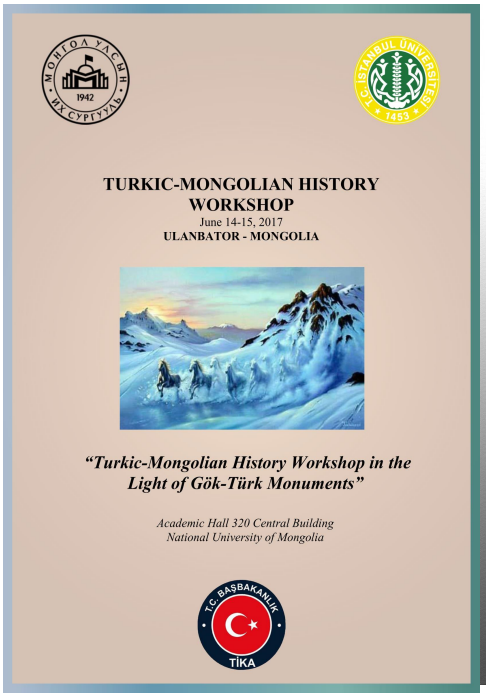

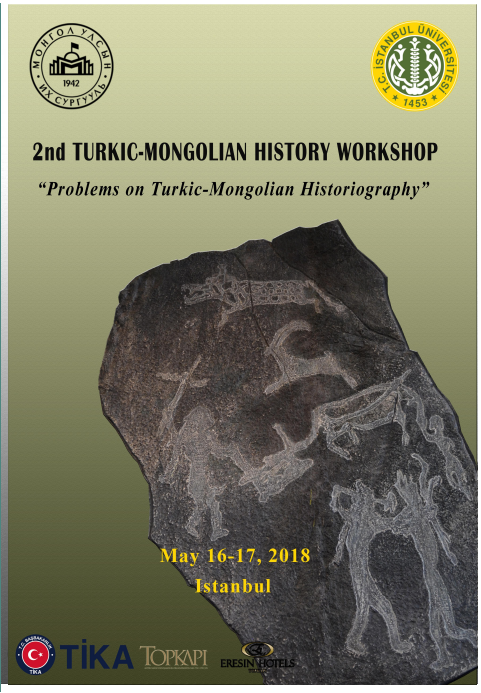

topluluklarının tarihleri, kültürleri, yaşayışları ve inanışlarıyla ilgili olarak yazdığı birçok eseri bulunmaktadır. *Bozkırın Yitik Çocukları Juan-Juanlar* (İstanbul, 2015), *Bir Zamanlar Türk İdiler* (İstanbul, 2017), *Uygur Kağanlığı* (İstanbul, 2021), Çin Tarihi (İstanbul, 2021) vd. onun en önemli eserleri arasında yer almaktadır. YILDIRIM'ın birçok önemli başvuru eserinin de editörlüğünü yaptığını, ortak yazarlı eserlerinin de var olduğunu hatırlatmak gerekir.

36 Düzenlenen çalıştaylar, "Türk-Moğol Tarihçileri Çalıştayı" ve "Türk-Moğol Tarih Çalıştayı" şeklinde adlandırılmıştır. Çalıştayın sonraki yıllarda Türk dünyasından ve başka ülkelerden konuyla ilgili bilim adamlarının da katılabileceği göz önünde bulundurularak "Türk-Moğol Tarih Çalıştayı" şeklinde adlandırılması isabetli olmuştur.

37 Söz konusu çalıştaylar ve bu çalıştaylarda sunulan bildiriler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Yıldırım, 2018; Yıldırım, 2022 vd.

38 2022 yılında Moğolistan'da gerçekleştirilen çalıştaya dönemin Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Üyesi, şimdiki TDK Başkanı Prof. Dr. Osman MERT de katılmıştır.

Foto 25, 26, 27, 28: "Türk - Moğol Tarih Çalıştayları"na ait afişlerin görüntüleri

Foto 29: "I. Türk - Moğol Tarih Çalıştayı"na katılan bilim adamlarının Türkiye Cumhuriyeti Ulaanbaatar Büyükelçisi Muhiddin Ahmet YAZAL ile birlikte Moğolistan Millî Üniversitesinin Senato Salonunda birlikte çekilmiş oldukları bir görüntü

Foto 30: "III. Türk - Moğol Tarih Çalıştayı"na katılan bilim adamlarının Türkiye Cumhuriyeti Ulaanbaatar Büyükelçisi Zafer ATEŞ ile birlikte Moğolistan Millî Üniversitesinin Senato Salonunda çekilmiş oldukları bir görüntü

Foto 31: Türk - Moğol Tarih Çalıştayları'nı düzenleyen Prof. Dr. Kürşat YILDIRIM'ın Moğolistan'da yapılan çalıştay sırasında çekilmiş bir görüntüsü

Foto 32: Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın Moğolistan'da yapılan çalıştay sırasında çekilmiş bir görüntüsü

Foto 33: Moğolistan'da düzenlenen Türk - Moğol Tarih Çalıştaya'na katılan Türk bilim adamlarının Töv Aimag'da yaptıkları yüzey araştırmalarını ölümsüzleştirdikleri bir görüntü

✓ Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda görev yapan bilim adamları yukarıda belirtilenler dışında yazıt bilimi ve Eski Türk Yazıtları'yla ilgili birçok etkinliğe katılmış; konferanslar vermiş; farklı kollardaki görevlerini de başarıyla sürdürmüş; TDK tarafından yürütülen projelerin değerlendirme komisyonlarında yer almış; Türk Dil Kurumunun dergilerinde hakem, yayın kurulu üyesi ve editör[39] olarak görev yapmış; incelenip rapor yazılmak üzere gönderilen kitapların da raportörlüklerini gerçekleştirmişlerdir. Bu bağlamda dönemin Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Başkanı Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ, 2018-2022 tarihleri arasında *TDAY Belleten* dergisinde "Editör" olarak görev yapmış; derginin TÜBİTAK ULAKBİM TRDizin ve SCOPUS başta olmak üzere birçok tarama grubuna girmesine öncülük etmiş; Doç. Dr. Onur ER ile birlikte de derginin kapak kompozisyonunu ve logosunu hazırlamıştır.

39 2018-2022 tarihleri arasında *TDAY Belleten* dergisinde Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu Üyeleri Prof. Dr. Osman MERT ve Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK de Yazı Kurulu Üyesi olarak görev yapmıştır. (Belirtilen tarihlerde *TDAY Belleten* dergisinin Yazı Kurulu'nda TDK Bilim Kurulu Üyeleri Prof. Dr. Bilal YÜCEL, Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN ile AYK / TDK Uzmanları Uzm. Işıl İrem ALTUN ve Uzm. Dr. Serdar KARACA'nın da görev yaptıklarını hatırlatmak gerekir).

Foto 34: TDAY Belleten dergisinin kapaklarından birinin görüntüsü

Foto 35: TDAY Belleten dergisinin logosunun görüntüsü

• Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu tarafından kararı alınan ancak gerçekleştirilemeyen faaliyetler:

✓ Trakya Üniversitesi ile iş birliği yapılarak Edirne'de düzenlenmesi için karar alınan "**Arap Harfli Yazıtların Okunması, Belgelenmesi ve Yayınlanması ile İlgili Sorunlar**" konulu çalıştay, "bütçe yetersizliği gerekçesiyle"[40] gerçekleştirilememiştir.

✓ Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda kararı alınan, Türk Dil Kurumu, Azerbaycan Bilimler Akademisi ve Azerbaycan Pedagoji Üniversitesinin iş birliği ile Bakü'de ve Şamahı'da düzenlenmesi planlanan "**Dünden Bugüne Yok Olmaya Yüz Tutan Yazıtlar**" konulu uluslararası nitelikli çalıştay "bütçe yetersizliği gerekçesiyle" gerçekleştirilememiştir.

40 Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu tarafından yapılan toplantılarda defalarca karar alınmasına ve alınan kararların TDK Yönetimi'ne iletilmesine rağmen "bütçe yetersizliği" gerekçe gösterilerek gerçekleştirilmesine izin verilmeyen faaliyetlerin büyük bölümü, 2018-2023 yıllarına rastlamaktadır. 2018-2023 yılları arasında Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu faaliyetleri için "yetersiz olan bütçe"nin "Eski Türk Yazıtları"yla ve bazı "Yazıt Parçaları"yla ilgili olarak farklı kişiler, üniversiteler ve kurumlar tarafından yurt içinde ve yurt dışında [Türkiye'de (Ankara'da, İzmir'de), Moğolistan'da (Ulaanbaatar'da), Fransa'da (Paris'te) vd.] düzenlenen etkinlikler için "yeterli olması", söz konusu etkinliklere ciddi maddi destek sağlanması gerçekten düşündürücüdür.

✓ Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda kararı alınan, Türk Dil Kurumu, Özbekistan Bilimler Akademisi ve Özbekistan Doğu Bilimleri Üniversitesinin iş birliği ile Taşkent'te ve Semerkant'ta düzenlenmesi planlanan "**Orta Asya'daki Türk Yazıtları'nın Bugünkü Durumları**" konulu uluslararası nitelikli çalıştay "bütçe yetersizliği gerekçesiyle" gerçekleştirilememiştir.

✓ Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda kararı alınan, Türk Dil Kurumu ve Tebriz Üniversitesinin iş birliği ile Tebriz'de ve Erdebil'de yapılması planlanan "İran'daki Türk Kültür Varlıkları" konulu uluslararası nitelikli çalıştay "bütçe yetersizliği gerekçesiyle" gerçekleştirilememiştir.

✓ Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda kararı alınan, Türk Dil Kurumu, Moğolistan Bilimler Akademisi ve Moğolistan Millî Üniversitesinin iş birliği ile Ulaanbaatar'da, Höşöö Tsaídam'da ve Karakurum'da düzenlenmesi planlanan "**Moğolistan'daki Türk Anıtlarının ve Yazıtlarının Güncel Sorunları ve Çözüm Yolları**" konulu uluslararası nitelikli çalıştay "bütçe yetersizliği gerekçesiyle" gerçekleştirilememiştir.

✓ Mersin Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Murat YAKAR tarafından "**Dünya Mirası Ahlat Mezar Taşlarının Yersel Lazer Tarama Tekniği ile 3 Boyutlu Modellerinin Çıkarılması ve Coğrafi Bilgi Sistemine Aktarılması**" başlıklı kapsamlı bir proje, hazırlanarak 14.5.2014 tarihinde Türk Dil Kurumuna sunulmuş; proje, "elektronik ortamda Türk Dil Kurumunun sayfasına zamanında yüklenmediği gerekçesi"yle reddedilmiştir.[41]

✓ Prof. Dr. Osman MERT tarafından "**Moğolistan'daki Köktürk Harfli Yazıtlar'ın Epigrafik ve Fotogrametrik Yöntemlerle Belgelenmesi**" başlıklı, son derece kapsamlı bir proje hazırlanarak 26.9.2014 tarihinde Türk Dil Kurumuna sunulmuş; proje,

41 Bu proje Prof. Dr. Murat YAKAR tarafından Bitlis Eren Üniversitesi Rektörlüğüne sunulmuş; dönemin Bitlis Eren Üniversitesi Rektörü olan Prof. Dr. Mahmut DOĞRU, projeye büyük ilgi göstererek Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında projenin gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Prof. Dr. Mahmut DOĞRU, bununla da kalmayıp (Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ' danışmanlığında) Ahlat ve çevresindeki kültür ve uygarlık eserleriyle ilgili birçok projenin gerçekleşmesine ve ulusal ve uluslararası nitelikli sergilerin açılmasına vesile olmuştur. "Nükleer Fizik" alanının dünyadaki seçkin ve saygın bilim adamları arasında yer alan Prof. Dr. Mahmut DOĞRU'nun "son derece sınırlı bütçeler"le "Dünya Mirası Ahlat Selçuklu Mezarlığı ile Kümbetlerin Lidar ve Jeofizik Yöntemlerle Araştırılması Yüzey ve Yüzeyaltı Yapı Modellemesi" (28.02.2016 - 28.12.2016); "Dünya Mirası Olan Ahlat Mezar Taşlarının Bulunduğu Bölgenin Ortofoto Haritalarının İnsansız Hava Araçları Yardımıyla Yapılması" (13.03.2015-21.12.2015), "Dünya Mirası Olan Ahlat Mezar Taşlarının Bulunduğu Bölgenin Hâlihazır Haritasının Yapılması" (23.03.2014-24.03.2015) başlıklı projelerin yürütücülüğünü yapıp gerçekleşmesine vesile olması her türlü takdirin üzerindedir. Prof. Dr. Mahmut DOĞRU'nun Ahlat ve çevresindeki kültür ve uygarlık eserleriyle ilgili gerçekleşmesine vesile olduğu çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Doğru, 2014, s. 238-247; Doğru vd., 2017, s. 17-42.

projeye hakemlik yapan bir TDK Bilim Kurulu Üyesi'nin "olumsuz" raporu yüzünden reddedildiği için gerçekleştirilememiştir.[42]

✓ UNESCO tarafından 2020 yılının "Bilge Tonyukuk Yılı" ilan edilmesi dolayısıyla Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda kararı alınan, "**Bilgelerin İzinde**" adlı Fotoğraf Sergisi'nin yurt içinde ve yurt dışında önemli bilim, kültür ve sanat merkezlerinde düzenlenmesi planlanmış; konuyla ilgili 100 fotoğraf seçilerek renk ayarları ve grafik tasarımları yapılmış ancak sergi, "bütçe yetersizliği gerekçesiyle" gerçekleştirilememiştir.

✓ Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın Editörlüğü'nde ***(Kök)türk Harfli Yazıtlar El Kitabı***'nın hazırlanıp yayımlanması kararı alınmış; Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın görevinin sonlandırılması yüzünden kitap yayımlanamamıştır.

• Sonuç ve öneriler:

✓ Yazıt bilimi (epigraphy / épigraphie / epigrafi / epigrafya) dünyada son yıllarda en dikkati çeken ve diğer disiplinler (tarih, sanat tarihi, arkeoloji vd.) için de büyük önem taşıyan bilim dallarından biridir. Türk Dil Kurumu bünyesinde Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nun kurulması ve Yazıt Bilimi Kolu'nun öncülüğünde çoğu "ilk" olma özelliği taşıyan faaliyetlerin gerçekleştirilmesi son derece önemlidir. Bu tür faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, hem yazıtlarla ilgili farkındalığın oluşması hem yazıtların korunması hem de Türk Dil Kurumu Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nun, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve yazıtların bulundukları ülkelerin tanıtımlarına büyük katkı sağlayacaktır.

✓ Eski Türk Yazıtları'nın ve diğer yazılı eserlerin araştırılıp incelenmesi elbette öncelikli olarak bilimsel - akademik yetkinliğe sahip olan yazıt bilimcilerin (epigraphist / epigrafist) işidir. Ancak bir yazıtın / yazılı eserin araştırılıp incelenmesi, yayımlanması ve korunması disiplinler arası ilişkiyi gerektirir. Türk Dil Kurumu Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda yapılan çalışmalara, düzenlenen çalıştaylara ve yüzey araştırmalarına konuyla ilgili disiplinlerden (tarih, sanat tarihi, coğrafya, lengüistik, paleografi, paleontoloji, arkeoloji, antropoloji, etnoloji, nümismatik, fotogrametri, jeodezi...) bilim insanlarının da katılımı sağlanmalıdır.

✓ Türk Dil Kurumu Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda gerçekleştirilen faaliyetler kadar (kararı defalarca alındığı hâlde) "bütçe yetersizliği gerekçesiyle" yapılamayan / gerçekleştirilemeyen her biri birbirinden önemli pek çok faaliyet de bulunmaktadır. "Bütçe yetersizliği gerekçesiyle" gerçekleştirilemeyen faaliyetler ve projeler için mümkün olan en kısa

42 Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları'nın epigrafik ve fotogrametrik belgelemeleriyle ilgili bugüne kadar hazırlanmış en kapsamlı bilimsel - akademik nitelikli projelerden birinin "*Orhun Yazıtları'yla ilgili çalışma yapmış bir bilim adamının adının Kaynakça'da yer almıyor olması*" gerekçe gösterilerek reddedilmesi"nin hiçbir mantıklı izahı olamaz. Söz konusu projeyi reddeden TDK Bilim Kurulu Üyesi'nin 2018 yılında Bilim Kurulu Üyeliği sonlandırıldıktan sonra kendisinin benzer bir projeyi Moğolistan'da uygulamaya çalışıyor olması da oldukça düşündürücüdür.

sürede destek sağlanmalı; Türk Dil Kurumu Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu'nda alınan kararların uygulanması hiçbir zaman şahısların insaf ve inisiyatifine bırakılmamalıdır.

✓ Türk Dil Kurumu Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu, Eski Türk Yazıtları'yla ve diğer epigrafik eserlerle ilgili olarak alınacak her türlü kararda "Türk Dil Kurumunun 664 sayılı Kanun Hükmü'nde Kararname'nin 10. maddesinde belirlenen görevleri uyarınca ve 31 Temmuz 2012 tarihli, 28370 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bilim Kurulu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik gereğince" Türkiye Cumhuriyeti adına yetkiye ve sorumluluğa sahiptir. Söz konusu yetki ve sorumluluğun gereğini yerine getirmeli; başka kurum ve kuruluşlar tarafından Eski Türk Yazıtları'yla ilgili alınan kararlarda daha etkin ve öncü rol üstlenmelidir. Zira Moğolistan Cumhuriyeti'ndeki Türk boy ve topluluklarına ait pek çok anıtın ve yazıtın bulundukları yerlerden kaldırılarak depolara, müzelere taşındıkları bilinmektedir. Konunun birinci derecede uzmanlarının, yazıt bilimcilerin bütün karşı çıkmalarına rağmen Bilge Tonyukuk Yazıtları da 1300 yıldan beri dikili oldukları anıt mezar alanından kaldırılarak TİKA tarafından 2001 yılında Baín Tsokto bölgesinde yaptırılan Depo-Müze-Kazıevi'ne taşınmıştır.[43] Anıtların, yazıtların, kültür, sanat ve mimarlık eserlerinin üzerlerine bina yapmak / onları korumak adına bu eserlerin de içinde bulundukları tarihî dokuya zarar verilmez / verilemez. Bilge Tonyukuk Yazıtları üzerlerine koruyucu bina / müze yapılacak diye özgün yerlerinden kaldırılırken ne yazık ki yazıtın da içinde bulunduğu anıt mezar kompleksi ciddi anlamda zarar görmüştür. Konuyla ilgili kişi, kurum ve kuruluşlar geçen yıl Moğolistan'da düzenlenen Türk - Moğol Tarih Çalıştayı'nda bilgilendirildikleri ve uyarıldıkları hâlde (Alyılmaz, 2022, s. 29-49) Bilge Tonyukuk Yazıtları'nı yerlerinden kaldırmakta ısrarcı olmuşlardır.[44] Oysa her anıt, her yazıt bulunduğu yerin tapu senedidir; yerinde muhafaza edilmelidir.

✓ Türk Dil Kurumu Başkanlığı, TDK Yazıt Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu, Moğolistan'daki Türk kültür ve uygarlık eserlerinin, Türk anıtlarının ve yazıtlarının bugünkü durumlarını yerinde görmek ve yukarıda belirtilen olumsuzlukların tekrar yaşanmasını önlemek için diğer disiplinlerdeki konuyla ilgili bilim adamlarıyla ve yetkili kurum ve kuruluşların temsilcileriyle birlikte bir an önce Moğolistan'a gitmeli; elde edinilen bilgilerin de ışığında "Moğolistan'daki Türk Anıtlarının ve Yazıtlarının Güncel Sorunları ve Çözüm Yolları" konulu bir çalıştay düzenleyip bilim dünyasını ve kamuoyunu bilgilendirmelidir.

---

43 Bilge Tonyukuk Yazıtları'nın Depo-Müze-Kazıevi'ndeki görüntüleri için bk. Oğuz, 2023, s. 245-280.

44 (Başta ALYILMAZ olmak üzere) yazıt bilimcilerin büyük bölümü, Eski Türk Yazıtları'nın "zorunluluk olmadıkça" dikildikleri / yazıldıkları yerlerinden kaldırılmamalarını, depoya, müzeye taşınmamalarını; koruma önlemleri alındıktan, üzerlerine "iklimlendirmeli örtü / yapı" uygulandıktan sonra yerlerinde muhafaza edilmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için bk. Alyılmaz, 2010, s. 9-59; Alyılmaz, 2018, s. 117-126; Alyılmaz, 2022, s. 29-49.

ТУРК ХЭЛНИЙ ЗӨВЛӨЛИЙН НЭГДСЭН ШИНЖЛЭХ УХААН БА ХЭРЭГЛЭЭНИЙ САЛБАР

Анх Мустафа Кемал Ататүрк-ийн санаачилгаар 1932 оны 7-р сарын 12-нд Турк хэлний шинжлэх ухааны судалгаа явуулах зорилгоор «Турк хэл судлалын нийгэмлэг» байгуулагджээ. Энэ нийгэмлэгийг 1934 онд болсон их хурлаар «Турк хэл судлалын байгууллага» гэж нэрлэсэн ба 1936 онд болсон их хурлаар "Турк хэлний нийгэмлэг" болгон өөрчилсөн аж. Мустафа Кемал Ататүрк өв хөрөнгөнийхөө тодорхой хэсгийг Турк хэлний нийгэмлэгт хандивласан бөгөөд насан эцэслэх хүртлээ явуулж буй үйл ажиллагаанд нь анхаарал хандуулж байсан агаад цаашдаа энэхүү байгууллагыг академи болгох зорилт тавьж байжээ.

Өнөөдөр Турк хэлний нийгэмлэг нь Ататүркийн Соёл, Хэл, Түүхийн Дээд Зөвлөл зэрэг газруудтай (Туркийн Түүхийн Нийгэмлэг, Ататүркийн Судалгааны Төв болон Ататүркийн Соёлын Төвийн нэгэн адил) холбоотойгоор хамтын үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Одоогийн байдлаар Турк хэлний нийгэмлэгийн хүрээнд дараах салбарууд шинжлэх ухаан, академийн судалгаа хийж байна.

Аман судалгаа ба хэрэглээний салбар,

Орчин үеийн турк хэл бичгийн шинжлэх ухаан ба хэрэглээний салбар,

Дүрэм, хэл шинжлэлийн шинжлэх ухаан ба хэрэглээний салбар,

Өнөөгийн Турк хэлний толь бичгийн судалгаа ба хэрэглээний салбар,

Туркийн түүхэн бичгийн хэлнүүдийн шинжлэх ухаан ба хэрэглээний салбар,

Нэр томьёо судлалын шинжлэх ухаан, хэрэглээний салбар,

Турк хэлний боловсрол ба багшлах шинжлэх ухаан, хэрэглээний салбар,

Туркийн утга зохиолын шинжлэх ухаан болон хэрэглээний салбар,

Хэвлэлийн салбар

Бичээсийн шинжлэх ухаан ба хэрэглээний салбар.

Турк хэлний нийгэмлэгийн үйл ажиллагааны хүрээнд Бичээс судлалын шинжлэх ухаан, хэрэглээний салбарыг байгуулах санаа нь үндсэндээ бичээсийн шинжлэх ухааны салбарт гарч буй дутагдлыг арилгах, үндэсний бичгийн хэлний болон түүхийн талаарх мэдээлэл, олдвор, баримт бичгийг илрүүлэн нийтлэх зорилготой бөгөөд (Проф. Др. Ченгиз Алиылмазын саналаар) Турк хэлний нийгэмлэгийн 664 тоот хуулийн тогтоолын 10 дугаар зүйлд заасан чиг үүргийн дагуу, 2012 оны 7-р сарын 31-ний өдрийн 28370 дугаартай Ататүркийн нэрэмжит соёл, хэл, түүхийн шинжлэх ухааны дээд байгууллага *У*дирдах зөвлөлийн ажиллах журам, зарчмын хүрээнд байгуулагдсан.

"Бичээсийн шинжлэх ухаан, хэрэглээний салбар"-ын **"байгууллагын зорилго"-ыг** дараах байдлаар тодорхойлсон болно.

Бичээсийн шинжлэх ухааны хүрээнд (бүх төрлийн хэл, цагаан толгойн үсгээр бичигдсэн); Турк овог аймгууд, нийгмийн өөр өөр цаг үед, өөр өөр газар бүтээсэн бичмэл бүтээлүүд болон бусад график элементүүдийг судлах,

Төрөл бүрийн салбаруудын хооронд хамтран ажиллах замаар судалгааны материал, бичээсүүдийг илрүүлэн нийтлэх,

Эрдэм шинжилгээний хурал, хэлэлцүүлэг, симпозиум, семинарууд зохион байгуулах замаар эрдмийн орчин болон хүрээлэн буй нийгэмд бичээсийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх болон мэдлэгийг бий болгох, хөгжүүлэх,

Олон талт төслүүд хэрэгжүүлж тэдгээрээр дамжуулан бичээстэй холбоотой асуудлуудыг тодорхойлж, тэдгээрийг шийдвэрлэх арга замыг бий болгох,

Холбогдох байгууллага, байгууллагуудын төлөөлөл, эрдэмтэн судлаачидтай хамтран дотоод, гадаадад бичээсийн хадгалалт, хамгаалалтын талаар судалгаа хийх.

Турк хэлний нийгэмлэгийн «Бичээсийн шинжлэх ухаан, хэрэглээний салбар»-ын **“судалгааны чиглэлийн сэдвүүдийг**” дараах байдлаар тодорхойлжээ:

Хадны сүг зураг, дүрслэл, тамганууд,

Эртний Түрэгийн үед бичигдсэн бичээс, бүтээлүүд,

Уйгур үсгээр бичигдсэн бичээс, бүтээлүүд,

Араб үсгээр бичигдсэн бичээс, бүтээлүүд,

Бусад цагаан толгойн үсгээр бичигдсэн бичээс, бүтээлүүд.

Турк хэлний нийгэмлэгийн «Бичээсийн шинжлэх ухаан, хэрэглээний салбар» нь 2012 онд байгуулагдсан цагаасаа хойш олон төсөл дээр ажиллаж байгаагийн ихэнх нь “анхны” олон улсын болон олон улсын чанартай мэргэшсэн судалгааг амжилттай хийснээрээ онцлогтой юм. Эдгээрээс:

Ахлат хотод болсон “Араб үсгийн бичээс ба Ахлат булшны судалгаа семинар”, Улаанбаатар хот болон Хөшөө Цайдамд болсон **“Монгол дахь** Түрэг бичээсийн өнөөгийн байдал, тулгамдсан асуудлууд**”** сэдэвт сургалт, Бурса хотод болсон **“Араб үс**гийн бичээсүүд ба судалгаа семинар”, Приштина болон Призрен хотод болсон “Араб бичгийн дурсгал ба булшны чулууны судалгаа” олон улсын семинар, Бишкек болон Иссык-Кульд болсон **“**Эртний Түрэгийн бичээс ба өнөөгийн тулгамдсан асуудлууд**”** олон улсын их хурал зэргийг онцолж болох юм.

Турк хэлний нийгэмлэгийн «Бичээсийн шинжлэх ухаан, хэрэглээний салбар»-т ажилладаг эрдэмтэд нь үндэсний болон олон улсын эрдэм шинжилгээний арга хэмжээнд олон арван илтгэл хэлэлцүүлжээ.

Эдгээрээс «Бичээсийн шинжлэх ухаан, хэрэглээний салбар»-ын гишүүдийн урилгаар илтгэгч, Истанбулын их сургуулийн Утга зохиолын факультетийн түүхийн тэнхимийн Проф Др. Куршат Йылдирим-ийн удирдлаган дор 2017 оноос хойш зохион байгуулагдаж буй олон улсын “Турк-Монгол түүхчдийн зөвлөгөөн”, ЮНЕСКО-гийн Туркийн

үндэсний комиссоос зохион байгуулж буй “2020 он Билгэ Тоньюкукын жил” зэрэг арга хэмжээнүүд чухал ач холбогдолтой юм.

KAYNAKÇA

Alyılmaz, C. (2000). Atatürk, milliyetçilik ve Türk dünyası, *Türk Yurdu*, 20/152, 12-16.

Alyılmaz, C. (2005). *Orhun yazıtlarının bugünkü durumu.* Ankara: Kurmay Yay.

Alyılmaz, C. (2007). *(Kök)türk harfli yazıtların izinde.* Ankara: KaraM Yay.

Alyılmaz, C. (2010). 2010 yılı itibarıyla Höşöö Tsaídam bölgesi ve Orhun vadisi. *Dil Araştırmaları*, 7, 9-59.

Alyılmaz, C. (2010). Yazıt bilimi ve eski Türk yazıt bilimi. *I. Uluslararası Uzak Asya'dan Ön Asya'ya Eski Türkçe Bilgi Şöleni, 18-20 Kasım 2009*, Afyonkarahisar, 313-314.

Alyılmaz, C. (2015). İpek Yolu kavşağının ölümsüzlük eserleri. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yay.

Alyılmaz, C. (2016). Kosova ve Makedonya'daki Osmanlı Dönemi mezar taşlarının bugünkü durumu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5/1, 56-93.

Alyılmaz, C. (2018). Yazıt bilimci kimdir? *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergi*si, 42, 117-126.

Alyılmaz, C. (2018). (Kök)türk harfli yazıtlara ilgili sorunlar. *Türk Moğol Tarihi: Bozkırın Avazı*, 303-324, (Ed. K. Yıldırım), İstanbul: Yeditepe Yay.

Alyılmaz, C. (2019). İslam öncesi Türk eserleri ve (Kök)türk harfli yazıtlar. Alyılmaz, C., Mert, O. ve Useev, N. (2019). *Ortak Türk Tarihi VI*, 1-125, Ankara: Yeni Türkiye - Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Alyılmaz, C. (2020). “Türk”, “Türkçe” ve “Türk Dili” kavram işaretleri üzerine. *Türkçe Eğitiminin Güncel Sorunları*, 1-44, (Ed. C. Alyılmaz, O. Er ve İ. Çoban), Ankara: Eğiten Yay.

Alyılmaz, C. (2021). *Bilge Tonyukuk Yazıtları.* Ankara: TDK Yay.

Alyılmaz, C. (2022). Moğolistan'daki eski Türk eserleriyle ilgili bazı sorunlar ve çözüm önerileri. Ötüken'den Anadolu'ya Türk-Moğol Tarihinde Yeni Araştırmalar, 29-49, (Ed. K. Yıldırım), İstanbul: Bilgeoğuz Yay.

Alyılmaz, C. (2023). Eski Türkler yabancı dil biliyorlar mıydı? *Bezgek Yabancılara Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2/1, 1-31.

Alyılmaz, S. (2005). Atatürk ve Türk dili. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/13, 81-83.

Doğru, M. (2014). Ahlat arkeolojik kazısı çini örnekleri ve el sanatları sergisi üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/3, 238-247.

Doğru, M. vd. (2017). Dünya mirası Ahlat Selçuklu Mezarlığı ile kümbetlerin lidar ve jeofizik yöntemlerle araştırılması, yüzey ve yüzeyaltı yapı modellemesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/1, 17-42.

Korkmaz, Z. (1987). Türk devlet kurucuları olarak Bilge Kağan'dan Atatürk'e, *TDAY Belleten 1987*, 243-256.

Korkmaz, Z. (1992). *Atatürk ve Türk dili belgeler.* Ankara: TDK Yay.

Oğuz, A. Y. (2023). Moğolistan'daki Türk kültür ve uygarlık eserlerinin bugünkü durumu. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 4/3, 245-280.

TDK. (2023). *Türk Dil Kurumu Başkanlığı idare faaliyet raporu 2022*. (http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/zWghU+Turk_Dil_Kurumu_2022_FR.pdf: Erişim: 12.09.2023).

Yıldırım, K. (Ed.). (2018). *Türk Moğol tarihi: bozkırın avazı.* İstanbul: Yeditepe Yay.

Yıldırım, K. (Ed.) (2020). *Tonyukuk kitabı.* İstanbul: Türk Ocakları İstanbul Şubesi ve Bahçeşehir Üniversitesi Yay.

Yıldırım, K. (Ed.) (2022). Ötüken'den Anadolu'ya Türk-Moğol tarihinde yeni araştırmalar. İstanbul: Bilgeoğuz Yay.

Zülfikar, H. (2021). *Atatürk'ten bugüne dil ve alfabe.* Ankara: TDK Yay.

https://isteatarturk.com/Kronolojik/Tarih/1933/1/4/Ataturk-Turk-Dil-Kurumu-toplantisina-baskanlik-ederken-04011933/1: Erişim: 16.09.2023.